

Hemşirelik Öğrencilerinin E-Öğrenmeye Yönelik Tutumları, Hazır Bulunuşluk, Beklenti ve Memnuniyet Düzeylerinin Belirlenmesi

Determining The Attitudes of Nursing Students Toward E-Learning, Readiness, Expectation, and Satisfaction Levels

Merve AYDIN¹, Nurşen KULAKAÇ², Ceyda UZUN ŞAHİN³

ÖZ

Bu araştırma, hemşirelik öğrencilerinin e-öğrenmeye yönelik tutumları, hazır bulunuşluk, beklenti ve memnuniyet düzeylerinin belirlenmesi amacıyla yapılmıştır. Kesitsel ve ilişki arayıcı tipte olan çalışma hemşirelik bölümünde okuyan 467 öğrencinin katılımı ile gerçekleştirildi. Veriler, öğrenci bilgi formu, e-öğrenmeye yönelik tutum ölçeği ve e-öğrenme sürecine ilişkin hazır bulunuşluk ve beklenti düzeyi ölçeği ile toplandı. Bilgisayarı ve internet erişimi olan öğrencilerin E-öğrenme sürecine ilişkin hazır bulunuşluk ve beklenti düzeyi ölçeği puanlarının istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde yüksek olduğu saptandı. E-öğrenmeye yönelik tutum ölçeği ile E-Öğrenme Sürecine İlişkin Hazır bulunuşluk ve Beklenti Düzeyi Ölçeği, bilgisayar ve iletişim teknolojileri kullanma konusundaki yeterlilik düzeyi ve yaşları arasında zayıf düzeyde; E-öğrenme sürecinden memnuniyet düzeyleri arasında ise orta düzeyde pozitif yönde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Çalışma sonucunda, hemşirelik öğrencilerinin e-öğrenmeye yönelik tutumları kısmen olumlu, hazır bulunuşluk ve beklenti düzeyleri orta seviyede bulundu. Öğrencilerin e-öğrenme sürecinden memnuniyet durumları ise orta düzeyin üzerinde olduğu belirlendi.

Anahtar Kelimeler: Hemşirelik, Hemşirelik öğrencisi, E-Öğrenme, Çevrimiçi öğrenme

ABSTRACT

The present study was conducted to determine the attitudes, readiness status, expectations, and satisfaction levels of nursing students toward e-learning. The study, which had a cross-sectional and correlational design, was conducted with the participation of 467 students studying in the nursing department. The data were collected with the student information form, the attitude scale towards e-learning, and the readiness and expectation level scale for the e-learning process. It was found that the readiness and expectation level scale scores of the students with computer and internet access regarding the e-learning process were statistically and significantly higher. The attitudes towards the e-learning scale and Readiness and Expectation Level for E-Learning Process Scale were weak between their age and proficiency level in using computer and communication technologies. A moderately positive and statistically significant relationship was detected between satisfaction levels from the e-learning process. As a result of the study, it was found that the attitudes of nursing students towards e-learning were partially positive, and readiness and expectation levels were moderate. It was also found that the satisfaction levels of the students from the e-learning process were above the medium level.

Keywords: Nursing, Nursing student, E-Learning, Online learning

Ethical approval was obtained from the Human Research Ethics Committee of Gümüşhane University (date: 2022/5 number: E-95674917-108.99-124024).

¹Assoc Prof , Merve AYDIN, Mental Health and Mental Health and Psychiatric Nursing, Karadeniz Technical University, Nursing Department, merveaydin@ktu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7466-2136

²Assoc Prof , Nurşen KULAKAÇ, Cerrahi Hastalıklar Hemşireliği, Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü, nrsnklkc@gmail.com, ORCID: 0000-0002-5427-1063

³Assoc Prof, Ceyda UZUN ŞAHİN, Surgical Nursing, Recep Tayyip Erdogan University, Medical Services and Techniques Department, ceyda.sahin@erdogan.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1392-7409

İletişim / Corresponding Author: Ceyda UZUN ŞAHİN
e-posta/e-mail: ceyda.sahin@erdogan.edu.tr

Geliş Tarihi / Received: 30.12.2023
Kabul Tarihi/Accepted: 21.06.2024

GİRİŞ

COVID-19 pandemisi özellikle ekonomi, eğitim ve sağlık gibi birçok sistemi olumsuz etkilemiştir.¹ Bu sistemler içinde sağlıktan sonra en çok etkilenenlerin başında eğitim sistemi gelmektedir.² Tüm hemşirelik okullarında yüz yüze eğitimden e-öğrenme yöntemine ani bir geçiş yaşandığı için bu süreçte gerçekleşen eğitim-öğretim modelinin, e-öğrenme ortamları ve çevrimiçi ortamlar gibi ağ sistemleri ile gerçekleştirildiği görülmektedir.³ Hemşirelik eğitimi veren üniversitelerde, öğrencilerin eğitimlerine devam edebilmeleri amacıyla yüz yüze eğitimden çevrim içi eğitim sistemine geçiş yapmak zorunda kalmışlardır.⁴⁻⁶ Tarihsel sürece baktığımızda hemşirelik eğitimi veren okulların COVID-19 pandemisinin yaşandığı günlere kadar olan dönemde geleneksel olarak yüz yüze eğitim yöntemi ile yapılandırılmıştır. Eğitim sürecinde aktif olarak laboratuvarlar, simülasyon merkezleri, derslikler ve uygulama yapılan hastaneler gibi mesleki alanlardan yararlanılıyordu.⁷ Ancak pandemiler nedeniyle e-öğrenme yönteminin hemşirelik eğitiminde geleneksel yöntemle alternatif olarak kullanımının yaygınlaşacağı beklenmektedir.⁵⁻⁸⁻⁹ E-öğrenme, tüm öğrencilere olduğu gibi hemşirelik öğrencilerine de farklı imkanlar sunarak, zaman ve konum fark etmeksizin uzaktaki bir programa dahil olmalarına, mesleki yeterliliklerini artırmaya, eğitim seviyelerini artırmaya imkan tanımaktadır. Literatürde yer alan çalışmalarda e-öğrenme ile öğrencinin sahip olduğu yetenek arasında ilişki olduğu, şehir merkezinde yaşayanların kırsal bölgede yaşayanlara, teknolojiye kolay erişim imkanı olan öğrencilerin erişim imkanı olmayan öğrencilere göre ve kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre e-öğrenme tutumlarının daha olumlu olduğu belirtilmiştir.⁴⁻⁸

Bobbink ve arkadaşlarının hemşirelik öğrencilerinde hibrit yöntem ile verilen dersi değerlendirdikleri çalışmada; e-öğrenme ile

öğrencilerin kendilerini daha konforlu hissettikleri ve kendilerini daha iyi ifade ettikleri için daha kolay öğrendikleri bildirilmiştir.⁸ Kabir ve arkadaşlarının hemşirelik öğrencilerinin e-öğrenmeye hazır bulunuşluk düzeylerini değerlendirdiği çalışmada ise öğrencilerin yaklaşık yarısının e-öğrenmeyi tercih ettiği, tercih etmeyenlerin ise teknolojiye erişimin ve teknoloji kullanımının az olması, öz güven eksikliği ve eğitim ihtiyacının az olması nedeni ile tercih etmediği belirtilmektedir.¹⁰ Manuli ve arkadaşlarının hemşirelik öğrencilerinde yaptığı çalışmada, öğrencilerin e-öğrenme yönteminden oldukça memnun oldukları, öğrencilerin stres ve kaygı seviyelerinin daha düşük düzeyde olduğu belirlenmiştir.¹¹⁻¹² Fontaine ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada hemşirelik öğrencilerin e-öğrenme tercihinin giderek arttığı ifade edilmektedir.¹² Şengül ve arkadaşlarının çalışmasında, aktif öğrenme yöntemlerinin öğrencilerin kaygı duymadan dersi anlamalarını ve kolaylaştırıcı bir etkiye sahip olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca sınıf ortamı kaygısı yaşamamalarının öğrencilerin motivasyonlarını ve başarı düzeylerini artırdığı ve dolayısı ile yetkin bir öğrenme duygusu geliştirdiği belirtilmektedir.¹²⁻¹³

Hemşirelik öğrencilerinde e-öğrenmeye yönelik tutum ve algı düzeylerini belirlemeye yönelik yürütülen çalışmalar vardır.¹⁰⁻¹² Ancak hemşirelik öğrencilerinin e-öğrenmeye yönelik tutumları, hazır bulunuşluk, beklenti ve memnuniyet düzeylerini ölçen çalışmalara rastlanmamıştır. Türkiye’de konuyla ilgili yapılan çalışmaların sınırlı olması, e-öğrenme yönteminin yüz yüze eğitime alternatif olması nedeniyle bu alanda yapılan çalışmalar literatüre katkı sunacaktır. Bu nedenle, çalışma hemşirelik öğrencilerinin e-öğrenmeye yönelik tutumları, hazır bulunuşluk, beklenti ve memnuniyet düzeylerinin belirlenmesi amacıyla yapılmıştır.

MATERYAL VE METOD

Araştırmanın Tipi

Araştırma kesitsel ve ilişki arayıcı tipte tasarlanmıştır.

Evren ve Örneklem

Çalışmanın evrenini, Ağustos-Eylül 2022 tarihlerinde Türkiye'nin doğusunda bulunan iki devlet üniversitesinin hemşirelik bölümünde öğrenim gören öğrenciler oluşturmuştur. OpenEpi programı ile %95 güven aralığında %99 güçle örneklem hesabı yapıldığında 428 öğrencinin örneklem alınması gerektiği hesaplanmıştır. Eksik veri olabileceği nedeniyle gerekli olan örneklem büyüklüğünden %10 fazlası katılımcıya anket gönderilmiş ve araştırma sonucunda, ilgili tarihlerde dahil edilme kriterlerine uyan 467 öğrenci ile araştırma tamamlanmıştır. Araştırmaya katılmaya gönüllü olan, 18 yaş ve üstü olan, hemşirelik bölümünde öğrenim gören, akıllı telefon kullanan, soruları eksiksiz cevaplayan öğrenciler çalışmaya dahil edilmiştir.

Veri Toplama

Çalışma için gerekli etik kurul izni alındıktan sonra Google Forms web uygulaması ile online anket formu hazırlanmış ve WhatsApp aracılığıyla öğrencilerin akıllı telefonlarına gönderilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmanın verileri öğrenci bilgi formu, e-Öğrenmeye Yönelik Tutum Ölçeği ve e-Öğrenme Sürecine İlişkin Hazır Bulunuşluk ve Beklenti Düzeyi Ölçeği ile toplanmıştır.

Öğrenci bilgi formu

Form öğrencilerin yaş, cinsiyet, sınıf gibi sosyodemografik özelliklerini içeren dokuz sorudan oluşmaktadır. Ayrıca Görsel analog skala (GAS) kullanılarak, öğrencilerin Bilgisayar ve İletişim Teknolojileri kullanma konusundaki yeterliliklerini ve E-öğrenme sürecinden memnuniyetlerini belirlemeye yönelik iki soru vardır.

E-öğrenmeye yönelik tutum ölçeği:

Guillasper ve arkadaşları tarafından hemşirelik öğrencilerinin e-öğrenmeye yönelik tutumlarını belirlemek amacıyla geliştirilmiştir.¹⁴ Ölçeğin Türkçe uyarlaması, geçerlik ve güvenilirlik çalışması Aydın ve arkadaşları tarafından 2022 yılında yapılmıştır. Ölçek, tek boyutlu, 5 Likert tipinde (1: Kesinlikle katılmıyorum; 5: Kesinlikle katılıyorum) ve 9 maddeden oluşmaktadır. Ölçekte 1-8. maddeler düz, 9. madde ters puanlanmaktadır. Ölçekten en az 9 en fazla 45 puan alınabilmektedir. Ölçekten alınan puan arttıkça, hemşirelik öğrencilerinin e-öğrenmeye yönelik tutumları olumlu olarak değerlendirilmektedir. Ölçeğin Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı 0,91'dir.⁴ Bu çalışmada Cronbach alpha kat sayısı 0,72 olarak bulunmuştur.

E-öğrenme sürecine ilişkin hazırbulunmuşluk ve beklenti düzeyi ölçeği

Gülbahar (2012) tarafından geliştirilmiştir. Öğrencilerin e-Öğrenme yöntemi ile öğrenme sürecine ne düzeyde hazır olduklarını ve e-öğrenme sürecinden beklentilerini belirlemeye yönelik 26 sorudan oluşan bir ölçme aracıdır. "Kişisel Özellikler", "Teknolojiye Erişim", "Teknik Beceriler", "Motivasyon ve Tutum", "Başarıyı Etkileyen Faktörler" olmak üzere toplam 5 boyuttan oluşmaktadır. Ölçekte ters madde bulunmamaktadır ve 5'li likert tipi derecelendirme vardır. Ölçekten en az 26 en fazla 130 puan alınmaktadır. Alınan puan arttıkça öğrencilerin e-öğrenme sürecine hazır bulunuşluk ve beklenti düzeylerinin arttığı düşünülmektedir. Ölçeğin Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı ise 0,93'tür.¹⁵ Bu çalışmada Cronbach alfa kat sayısı 0,90 olarak bulunmuştur.

Verilerin Değerlendirilmesi

Araştırmadan elde edilen veriler Statistical Package for the Social Sciences (SPSS) 23 programı ile analiz edilmiştir. Verilerin normal dağılıma uygunluğu Kolmogorov-Smirnov testi ile değerlendirilmiştir. Normal dağılım gösteren veriler, sayı, yüzde, ortalama±standart sapma, bağımsız örneklem t testi ve tek yönlü varyans analizi ile

değerlendirilmiştir. Tek yönlü varyans analizi sonucunda anlamlı farklılığın kaynaklandığı grubu tespit etmek için Tukey HSD testi uygulanmıştır. İstatistiksel anlamlılık seviyesi $p < 0.05$ olarak belirlenmiştir.

Araştırmanın etik yönü

Araştırmaya başlamadan önce ölçek kullanım izni yazardan e-posta yoluyla

alınmıştır. Araştırmanın yapılabilmesi için Gümüşhane Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'ndan etik uygunluk onayı alınmıştır (E-95674917-108.99-124024, sayı:2022/5). Araştırmaya katılan gönüllülerden bilgilendirilmiş onam alınmıştır.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Araştırmaya katılan öğrencilerin yaş ortalaması 20.36 ± 1.79 (min.18-maks.30) yıl

olup katılımcılara ait sosyodemografik verilerin dağılımı Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1. Öğrencilerin Sosyodemografik Özelliklerine Göre E-Öğrenme Sürecine İlişkin Hazır Bulunuşluk ve Beklenti Düzeyi Ölçeği İle E-Öğrenmeye Yönelik Tutum Ölçeği Puan Dağılımları (n=467)

Özellik	n (%)	E-Öğrenme Sürecine İlişkin Hazır Bulunuşluk ve Beklenti Düzeyi Ölçeği		E-öğrenmeye yönelik tutum ölçeği	
		Ort.±SS	p	Ort.±SS	p
Cinsiyet					
Kadın	376 (80.5)	61.70±19.32	0.066	25.29±8.26	0.692
Erkek	91 (19.5)	65.87±19.42		24.97±6.55	
Yaşadığı Yer					
Köy/kasaba	219 (46.9)	63.91±20.51	0.177	24.96±6.94	0.826
İl	248 (53.1)	66.35±18.14		25.10±6.90	
Sosyoekonomik durum					
İyi ^a	47 (10.1)	71.51±22.18	0.015	26.25±7.34	0.051
Orta ^b	385 (82.4)	65.20±18.70	a>c	25.11±6.75	
Kötü ^c	35 (7.5)	59.08±21.98		22.55±7.64	
Kendine ait bilgisayarı olma durumu					
Evet	260 (55.7)	71.64±18.78	<0.001	25.10±7.02	0.830
Hayır	207 (44.3)	59.81±18.38		24.96±6.79	
İnternet erişimi					
Evet	341 (73)	72.43±19.91	<0.001	25.02±6.86	0.938
Hayır	126 (27)	62.33±18.58		25.07±7.08	
İnternet kullanım süresi (günlük/saat)				2.04±0.82 (min.1-max.4)	
Bilgisayar ve İletişim Teknolojileri kullanma konusundaki yeterlilik				6.45±1.82 (min.1-max.10)	
E-öğrenme sürecinden memnuniyet				5.30±2.30 (min.1-max.10)	
Akademik ortalama				3.26±1.25 (min.1-max4)	
Yaş				20.36±1.79 (min.18-max30)	

Araştırmaya katılan öğrencilerin E-öğrenmeye yönelik tutum ölçeği puanları

25.03±6.91, E-Öğrenme Sürecine İlişkin Hazır Bulunuşluk ve Beklenti Düzeyi Ölçeği

puanları 65.06 ± 19.45 , Kişisel Özellikler alt boyutu 11.38 ± 3.28 , Teknolojiye Erişim alt boyutu 10.45 ± 4.67 , Teknik Beceriler alt boyutu 18.31 ± 7.87 , Motivasyon alt boyutu 11.18 ± 3.77 ve Başarıyı Etkileyen Faktörler alt boyutu puanları 13.71 ± 5.17 olarak bulundu (Tablo 2).

Elde edilen veriler doğrultusunda cinsiyet ve yaşanan yerin e-öğrenmeye ilişkin, hazır bulunuşluk ve beklentileri etkilemediği sonucuna ulaşılmıştır. Benzer şekilde literatürde hem cinsiyetin hem de yaşanan yerin e-öğrenmeye yönelik hazır bulunuşluk ve beklenti üzerine etkisi olmadığı belirtilmektedir.¹⁶⁻¹⁸ Literatürde, öğrencilerin sosyodemografik özelliklerine göre e-öğrenmeye hazır bulunuşluk ve beklenti düzeylerinin değiştiğini belirten çalışmalar da vardır.¹⁹⁻²⁰ Çalışma sonucumuz literatür ile uyumlu olup, öğrencilerin cinsiyetlerinin ve yaşadıkları yerin e-öğrenmeye yönelik hazır bulunuşluk ve beklentilerini etkilemediği söylenebilir.

E-öğrenme, öğrenciler için akademik faaliyetlerin yürütülmesinde faydalı bir yöntemdir.²¹ Öğrenciler arasında e-öğrenme genel memnuniyet puanının (GAS) orta düzeyin üzerinde olduğu gözlemlendi. Çalışma sonucumuz ile benzer olarak Abbasi ve arkadaşları çalışmalarında sağlık bilimleri öğrencileri arasında e-öğrenme memnuniyet puanının (GAS) 7'nin altında olduğunu bildirmiştir.²² Ayrıca literatürde e-öğrenme yönteminin sağlık alanında öğrenim gören öğrenciler için uygun olmadığını, COVID-19 pandemisi sonrası dönemde yüz yüze eğitimin devam etmesi gerektiğini bildiren çalışmalarda bulunmaktadır.²¹⁻²³⁻²⁴ Çalışmamızın yürütüldüğü üniversitelerde dersler senkron şekilde yürütülmüş, öğreticinin sesi ve görüntüsü bir video penceresinde derse katılan öğrencilerle paylaşılmıştır. Derste anlatılan konu bilgisayar ekranında kolaylıkla görülebilir ve okunabilir olarak sunulmuştur. Öğrencilerin derse aktif katılımını sağlamak için küçük grup çalışmaları, grup tartışmaları, vaka sunumları, beyin fırtınası, demonstrasyon, rol play ve video gösterimi gibi interaktif yöntemler kullanılmıştır. Online dersler

öğrenciler tarafından tekrar izlenebilmesi için arşivlenmiştir. Ayrıca öğrencilerin içsel motivasyonlarını artırmak için ders öğreticileri olumlu iletişim kurmaya, pozitif geri bildirim vermeye özen göstermişlerdir. Dersin senkron olarak yürütülmesi, interaktif yöntemlerle desteklenmesi ve öğreticilerin olumlu, motive edici iletişimleri öğrencilerin e-öğrenme memnuniyetlerini olumlu etkilediği düşünülmektedir.

Yüz yüze öğrenmenin aksine e-öğrenme, teknolojik araçların (Kişisel bilgisayarlar, Tabletler ve Akıllı telefonlar) erişilebilirliğine, işlevselliğine ve kesintisiz internet bağlantısına bağlıdır.²⁵ Çalışmadan elde edilen bulgulara göre bilgisayarı ve internet erişimi olan öğrencilerin bilgisayarı ve internet erişimi olmayan öğrencilere göre e-öğrenmeye hazır bulunuşluk ve beklenti düzeyi yüksek bulundu.

Tablo 2. Öğrencilerin E-Öğrenme Sürecine İlişkin Hazır Bulunuşluk Ve Beklenti Düzeyi Ölçeği İle E-Öğrenmeye Yönelik Tutum Ölçeği Puanlarının Dağılımı (n=467)

Ölçekler	Ort.±SS	Min.- Max.
E-öğrenmeye yönelik tutum ölçeği	25.03±6.91	9-45
E-Öğrenme Sürecine İlişkin Hazır Bulunuşluk ve Beklenti Düzeyi Ölçeği		
Kişisel Özellikler	11.38±3.28	4-20
Teknolojiye Erişim	10.45±4.67	4-20
Teknik Beceriler	18.31±7.87	8-40
Motivasyon	11.18±3.77	4-20
Başarıyı Etkileyen Faktörler	13.71±5.17	6-30

Tablo 3. Öğrencilerin Bazı Sosyodemografik Özellikleri İle E-Öğrenme Sürecine İlişkin Hazırbulunmuşluk ve Beklenti Düzeyi Ölçeği İle E-Öğrenmeye Yönelik Tutum Ölçeği Puanları Arasındaki İlişki

	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)
(1) E-öğrenmeye yönelik tutum ölçeği	1											
(2) E-Öğrenme Sürecine İlişkin Hazırbulunmuşluk ve Beklenti Düzeyi Ölçeği	r=-0.180**	1										
(3) Kişisel Özellikler	r=-0.288**	r=0.639**	1									
(4) Teknolojiye Erişim	r=0.123*	r=0.719**	r=0.418**	1								
(5) Teknik Beceriler	r=0.035	r=0.893**	r=0.406**	r=0.570**	1							
(6) Motivasyon ve Tutum	r=0.303**	r=0.736**	r=0.420**	r=0.395**	r=0.562**	1						
(7) Başarıyı Etkileyen Faktörler	r=0.111*	r=0.809**	r=0.467**	r=0.381**	r=0.653**	r=0.558**	1					
(8) İnternet kullanım süresi (günlük/saat)	r=0.048	r=0.075	r=0.005	r=0.151**	r=0.096	r=0.018	r=0.115	1				
(9) Yeterlilik	r=0.149*	r=0.366**	r=0.123*	r=0.278**	r=0.420**	r=0.294**	r=0.194**	r=0.165**	1			
(10) E-öğrenme sürecinden memnuniyet	r=0.554**	r=0.249**	r=0.267**	r=0.142*	r=0.124**	r=0.381**	r=0.170*	r=0.102*	r=0.344**	1		
(11) Akademik ortalama	r=0.027	r=0.122*	r=0.054**	r=0.189**	r=0.096*	r=0.089	r=0.044	r=0.146*	r=0.240**	r=0.095*	1	
(12) Yaş	r=0.143*	r=0.085	r=0.005	r=0.065	r=0.074	r=0.159*	r=0.031	r=0.002	r=0.214**	r=0.205**	r=0.279**	1

*p<0.05, **p<0.0

Çalışma sonucumuz Tanrikulu ve ark. (2021) ile benzer olarak, kişisel bilgisayara sahip ve internet erişimi olan öğrencilerin e-öğrenmeye hazır bulunuşluk ve tutumlarının yüksek olacağını göstermesi açısından önemlidir.²⁶ Ayrıca Ramazan ve ark. (2019) çalışmalarında, kişisel bilgisayara sahip olan üniversite öğrencilerin kişisel bilgisayarı olmayanlara göre e-öğrenmeye hazır bulunuşlukları daha yüksek bulunmuştur.²⁰ Watkins ve ark. (2004) teknolojiye erişimin e-öğrenmeye hazır bulunuşluk düzeyini olumlu etkilediğini belirtmişlerdir.²⁷ E-öğrenmeye hazır bulunuşluk, bireylerin e-öğrenme kaynakları ve çoklu ortam uygulamalarından faydalanabilme yeteneğidir.²⁸ Öğrencilerin bilgisayar kullanımını konusunda ön bilgi/beceri ve bilişsel özelliklere sahip olmaları e-öğrenmeye hazır bulunuşluk ve beklenti düzeylerini olumlu etkilediği düşünülmektedir.

Çalışma bulgularına göre, hemşirelik öğrencilerinin yaşı attıkça e-öğrenme sürecine ilişkin tutumlarının daha olumlu olduğu görülmüştür. Benzer şekilde literatürde yaş değişkenine göre e-öğrenme tutumunun değiştiğini belirten çalışmalar vardır.²⁶⁻²⁹ E-öğrenme sürecinde öğrenme sorumluluğu büyük ölçüde öğrencide olduğu için yaş arttıkça e-öğrenme tutumunun artması beklendiği bir durumdur.

Öğrencilerin internet tabanlı eğitim platformlarından faydalanmaları için dizüstü bilgisayar, akıllı telefon, tablet gibi cihazlara gereksinimleri vardır. Öğrencilerin internet tabanlı eğitim platformlarını kullanabilmek için gerekli bilgi ve beceriye sahip olmamaları, internet bağlantıları ve e-öğrenmede kullanılacak cihazlarının olmaması ya da ekranlarına göre bu teknolojiler ile daha ileri yaşlarda tanışmaları başarı düzeylerini etkileyebilmektedir.³⁰ Çalışmamızda sosyoekonomik durumunu iyi olarak algılayan öğrencilerin e-öğrenmeye hazır bulunuşluk ve beklenti düzeyi yüksek bulunmuştur. Bu sonuç, sosyoekonomik durum arttıkça bilgisayar ve internete erişim imkanının artması ile açıklanabilir.

Öğrencilerin e-öğrenmeye hazır bulunuşluk ve beklenti düzeylerinin orta düzeyde, e-öğrenmeye yönelik tutumlarının kısmen olumlu olduğu tespit edilmiştir. Çalışma sonucumuza benzer olarak yükseköğretim kurumlarında öğrenim gören öğrencilerin e-öğrenmeye hazır bulunuşluk, beklenti ve tutumlarının orta seviyede olduğunu gösteren çalışmalar vardır.⁸⁻¹³ Çalışmamıza katılan hemşirelik öğrencileri e-öğrenmeyi COVID-19 sürecinde tercihten ziyade zorunlu olarak deneyimlemişlerdir. Öğrencilerin e-öğrenmeye hazır bulunuşluk, beklenti ve tutumlarının orta seviyede olması e-öğrenme konusunda yeterli düzeyde bilgi ve tecrübeye sahip olmamalarından kaynaklanabilir.

Çalışmamızda öğrencilerin bilgisayar ve iletişim teknolojileri kullanma yeterliliklerinin, e-öğrenmeye yönelik tutumlarını etkilediği görülmüştür. E-öğrenme yöntemi ile etkili eğitim öğretimin sağlanabilmesi için öğrencilerin bilgisayar ve iletişim teknolojilerini iyi düzeyde kullanabilmesi gerekmektedir.³¹ Bilgisayar ve iletişim teknolojileri kullanma yeterliliği olan öğrenciler, e-öğrenme sistemlerini yüksek performansta kullanabileceklerini düşünürler. E-öğrenme sistemlerini deneyimlemeye daha istekli davranırlar. Teknik bir problem yaşadıklarında kolayca vazgeçmez, sorunu çözmek için uğraşırlar. Böylece e-öğrenme kaynaklarını etkili bir şekilde kullanırlar.³² Çalışma sonucumuzla paralel olarak Thongsri ve ark. (2020) çalışmalarında bilgisayar ve iletişim teknolojileri kullanma düzeyi iyi olan öğrencilerin bilgisayar ile alakalı aktivitelere katılmaya daha istekli olduklarını, bilgisayar ve iletişim teknolojileri kullanma yeterliliğinin e-öğrenmeye karşı tutumu etkilediğini belirtmişlerdir.³³ Memnuniyet kavramı bireyin beklediği hizmet düzeyi ile algıladığı hizmet düzeyi arasındaki fark olarak tanımlanır.³⁴ Öğrenci memnuniyeti, öğrenme-öğretme etkinliklerinden beklediği performans ile yakından ilişkilidir. Çalışmamıza katılan hemşirelik öğrencilerinin e-öğrenmeye yönelik tutumlarının e-öğrenme yöntemine ilişkin memnuniyetlerini etkilediği görülmüştür. E-

öğrenme yöntemine ilişkin memnuniyet, öğrenmede kalıcılığa, devamlılığa ve

motivasyonu artırmaya yol açabileceği düşünülmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Hemşirelik öğrencilerinin e-öğrenmeye hazır bulunuşluk ve beklenti düzeyleri orta seviyede, e-öğrenmeye yönelik tutumları kısmen olumludur. Öğrencilerin e-öğrenme genel memnuniyet durumları orta düzeyin üzerindedir. Hemşirelik öğrencilerinin e-öğrenmeye yönelik tutumları yaş, hazır bulunuşluk ve beklenti düzeyi, bilgisayar ve internete sahip olma ve memnuniyet gibi değişkenlerden etkilenmektedir.

Çalışmamız tanımlayıcı desende yapılmış olup, hemşirelik öğrencilerinin e-öğrenme sürecine yönelik tutumları, hazır bulunuşluk, beklenti ve memnuniyet düzeylerinin belirlenmesi açısından nitel çalışmaların yapılması önerilmektedir. Çalışmamız Doğu Karadeniz Bölgesinde yer alan iki devlet üniversitesinde gerçekleştirilmiştir. Bu

nedenle diğer devlet ve vakıf üniversitelerinde hemşirelik eğitimi sürdüren okullarda, büyük örnekleme çalışmalar yapılması önerilmektedir. Böylece yapılan karşılaştırmalı analizler sonucunda hemşirelik okullarında e-öğrenmeye yönelik tutum, hazır bulunuşluk ve beklentiler doğrultusunda eksik ya da iyileştirme çalışmalarına yönelik düzenlemeler yapılabilir. E-öğrenme deneyimi olmayan öğrencilerin sürecin başında tutumları belirlenip, ön bilgilendirme ve yönlendirme yapılarak tutumlarının artırılması sağlanabilir. Bilgisayar ve internete erişimi olmayan öğrencilere yeterli teknik destek sağlanması e-öğrenme sürecindeki hazır bulunuşluğu, beklenti ve tutumu olumlu etkileyecektir.

KAYNAKLAR

1. Karakaş, M. (2020). "COVID-19 Salgınının Çok Boyutlu Sosyolojisi ve Yeni Normal Meselesi". İstanbul University Journal of Sociology, 40(1), 541-573.
2. Genç, MF. ve Gümrükçüoğlu, S. (2020). "Koronavirüs (COVID-19) Sürecinde İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Uzaktan Eğitime Bakışları". Turkish Studies, 15(4), 403-422.
3. Aydın, M, Uzun, Ş.C. ve Kulakaç, N. (2022). "Hemşirelik Öğrencilerinin E-Öğrenmeye Yönelik Tutum Ölçeği: Metodolojik Bir Çalışma". Türkiye Klinikleri Journal of Nursing Sciences, 14(2), 160-167.
4. Aydın, M, Erdöl H, Görgöz, M. and Aksu, E.F.(2022). "Turkish Validity and Reliability Study of Nursing Students' Perceptions of Clinical Stressors Scale". Nurse Education in Practice, 64, 103440. <https://doi.org/10.1016/j.nepr.2022.103440>
5. Thapa, P, Bhandari, S.L. and Pathak, S. (2021). "Nursing Students' Attitude on the Practice of e-learning: A Cross-sectional Survey Amid COVID-19 in Nepal". PLoS One, 16(6), e0253651.
6. Voutilainen, A, Saaranen, T, and Sormunen, M. (2017). "Conventional vs. e-Learning in Nursing Education: A Systematic Review and Meta-analysis". Nurse Educ Today, 50, 97-103.
7. Newman, N.A. and Lattouf, O.M. (2020). "Coalition for Medical Education-A call to action: A Proposition to Adapt Clinical Medical Education to Meet the Needs of Students and Other Healthcare Learners During COVID-19". J Card Surg, 35(6), 1174-1175.
8. Bobbink, P, Teixeira, C.M, Charbonneau, L, Chabal, L, Guex C. and Probst, S. (2022). "E-Learning and Blended-Learning Program in Wound Care for Undergraduate Nursing Students". J Nurs Edu, 61(1), 53-57.
9. Rouleau, G, Gagnon, M.P, Côté, J, Payne-Gagnon, J, Hudson, E, Dubois, C.A. and Bouix-Picasso, J. (2019). "Effects of E-Learning in a Continuing Education Context on Nursing Care: Systematic Review of Systematic Qualitative, Quantitative, and Mixed-Studies Reviews". J Med Internet Res, 21(10), e15118.
10. Kabir, H, Tonmon, T.T, Hasan, M, Biswas, L, Chowdhury, M, Hasnat, A. and Mitra, D.K (2022). "Association Between Preference and e-Learning Readiness Among the Bangladeshi Female Nursing Students in the COVID-19 Pandemic: A Cross-Sectional Study". Bulletin of the National Research Centre, 46(1), 1-10.
11. Manuli, A, Maggio, M.G, La Rosa, G, Gregoli, V, Tripoli, D, Famà, F. and Calabrò, R.S. (2022). "Emotional Impact of COVID-19 Pandemic on Nursing Students Receiving Distance Learning: An Explorative Study. International journal of environmental research and public health", 19(17), 10556.
12. Fontaine, G, Cossette, S, Maheu-Cadotte, M.A, Mailhot, T, Deschênes, M.F, Mathieu-Dupuis, G. and Dubé, V. (2019). "Efficacy of Adaptive e-Learning for Health Professionals and Students: A Systematic Review and Meta-analysis". BMJ open, 9(8), e025252.
13. Sengul, T, Shoqirat, N, Singh, C, Mahasneh, D. and Karadag, A. (2022). "A Qualitative Evaluation of Online Active Learning Modalities in the Chronic Wound Management Lecture of Nursing Students' Experiences in Turkey. Journal of Tissue Viability", 31(4), 746-750.
14. Guillasper, J.N, Soriano, G.P. and Oducado, R.M.F. (2020). "Psychometric Properties of 'Attitude Towards e-Learning Scale' Among Nursing Students". International Journal of Educational Sciences, 30(1-3), 1-5.
15. Gülbahar, Y. (2012). "E-öğrenme Ortamlarında Katılımcıların Hazır Bulunuşluk ve Memnuniyet Düzeylerinin Ölçülmesi İçin

- Ölçek Geliştirme Çalışması". Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 45(2), 119-137.
16. Adnan, M. and Burçak, B.Y. (2017). "Profile of Engineering Undergraduates on Readiness and Satisfaction for e-Learning". Turkish Journal of Computer and Mathematics Education (TURCOMAT), 20 8(2), 218-243.
 17. Korkmaz, Ö., Çakır, R. and Serkan, T. (2015). "Öğrencilerin E-öğrenmeye Hazır Bulunuşluk ve Memnuniyet Düzeylerinin Akademik Başarıya Etkisi". Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 16(3), 219-241.
 18. Uyar, A. ve Karakuyu, A. (2020). "Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin e-Öğrenmeye Yönelik Hazır Bulunuşlukları". Journal of Social and Humanities Sciences Research. 2020; 7(60), 2905-2914.
 19. Olcay, A, Döş, B, Sürme, M. ve Düzgün, M. (2018). "Turizm Eğitimi alan Öğrencilerin Elektronik Öğrenmeye Hazır Bulunuşluklarını Belirlemeye Yönelik bir Çalışma". Kastamonu Eğitim Dergisi, 26(2), 427-438.
 20. Ramazan, Y, Barış, S. ve Halil, Y.(2019). "Üniversite Öğrencilerinin e-Öğrenmeye Hazır Bulunuşluklarının İncelenmesi: Bartın Üniversitesi örneği". Ege Eğitim Dergisi, 20(1), 180-195.
 21. Dutta, S, Ambwani, S, Lal, H, Ram, K, Mishra, G, Kumar, T. and Varthya, SB. (2021). "The Satisfaction Level of Undergraduate Medical and Nursing Students Regarding Distant Preclinical and Clinical Teaching Amidst COVID-19 Across India". Advances in Medical Education and Practice, 12, 113.
 22. Abbasi, M.S, Ahmed, N, Sajjad, B, Alshahrani, A, Saeed, S, Sarfaraz, S. and Abduljabbar, T. (2020). "E-Learning Perception and Satisfaction Among Health Sciences Students Amid the COVID-19 Pandemic". Work, 67(3), 549-556.
 23. Nepal, S, Atreya, A, Meneze, R.G. and Joshi, R.R. (2020). "Students' Perspective on Online Medical Education Amidst the COVID-19 Pandemic in Nepal". Journal of Nepal Health Research Council, 18(3), 551-555.
 24. Singh, H.K, Joshi, A, Malepati, R.N, Najeeb, S, Balakrishna, P, Pannerselvam, N.K. and Ganne, P. (2021). "A survey of E-learning Methods in Nursing and Medical Education During COVID-19 Pandemic in India". Nurse education today, 99, 104796.
 25. Linjawi, A.I. and Alfadda, L.S. (2018). "Students' Perception, Attitudes, and Readiness Toward Online Learning in Dental Education in Saudi Arabia: A Cohort Study". Advances in Medical Education and Practice, 9, 855.
 26. Tanrıku, Y, Tanrıku, G. ve Tikit, Ö. (2021). Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu 1. sınıf Öğrencilerinde e-Öğrenme Sürecine İlişkin Hazır Bulunuşluk ve Beklentinin Belirlenmesi. Journal of Social and Analytical Health, 1(1), 1-6.
 27. Watkins, R, Leigh, D. and Triner, D. (2004). "Assessing Readiness for e-Learning". Performance Improvement Quarterly, 17(4), 66-79.
 28. Thakkar, S. and Joshi, H. (2017). "Students' Attitude towards E-learning". International Journal of advance engineering and research development, 4(11), 209-213.
 29. Adams, D, Sumintono, B, Mohamed, A. and Noor, NSM. (2018). "E-learning Readiness Among Students of Diverse Backgrounds in a Leading Malaysian Higher Education Institution". Malaysian Journal of Learning and Instruction, 15(2), 227-256.
 30. Mailizar, A, Abdulsalam, M. and Suci, B. (2021). "Secondary School Mathematics Teachers' Views on e-Learning Implementation Barriers During the COVID-19 pandemic: The case of Indonesia". Eurasia Journal of Mathematics, Science & Technology Education, 1-9.
 31. Kılıç, M.Y. (2022). "Öğretmen Adaylarının Bilgisayar Öz Yeterlik Algılarının ve E-Öğrenmeye Yönelik Tutum Düzeylerinin İncelenmesi". Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 42(1), 239-272.
 32. Hsia, J.W, Chang, C.C. and Tseng, A.H. (2014). "Effects of Individuals' Locus of Control and Computer Self-efficacy on Their e-Learning Acceptance in High-tech Companies". Behaviour & Information Technology, 33(1), 51-64.
 33. Thongsri, N, Shen, L. and Bao, Y. (2020). "Investigating Academic Major Differences in Perception of Computer Self-efficacy and Intention Toward e-Learning Adoption in China". Innovations in Education and Teaching International, 57(5), 577-589.
 34. Aydın, M. ve Kaşıkçı, M. (2019). "Hastaların Hemşirelik Bakımını Algılayışları". Turkish Journal of Research & Development in Nursing, 21(3).